

В.М. Савченко, проф., канд. екон. наук, Л.В. Кононенко, канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

С. О. Кононенко, канд. пед. наук

Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В.Винниченко

Професійне спрямування при формуванні знань з охорони праці у підготовці спеціалістів та магістрів за напрямом «Бухгалтерський облік та аудит»

У статті розглянуто проблеми охорони праці в Україні та визначено необхідність їх врахування при плануванні навчального процесу. Обґрунтовано складові підготовки фахівців обліку та аудиту з питань охорони праці при викладанні фахових дисциплін, проведення виробничої та переддипломної практики, написані кваліфікаційних робіт.

система освіти, охорона праці, фахівці з обліку та аудиту, навчальні програми, професійні організації, виробнича та переддипломна практика, дипломування

Актуальність теми дослідження. Охорона праці є багатоаспектним явищем, що має соціальне, правове та економічне значення для гармонійного розвитку кожного працівника, суспільства та держави. Так, соціальне значення охорони праці полягає у збереженні трудових ресурсів держави, збереженні працездатності й трудового довголіття людини, у захисті її від виробничої шкоди та професійних захворювань. Правове значення полягає в тому, що охорона праці – це важлива категорія трудового права, яка відповідає за забезпечення безпечних та здорових умов праці. Економічне значення полягає у зростанні продуктивності праці, збільшенні фонду робочого часу, зниженні витрат на відшкодування шкоди, завданої життю і здоров'ю працівника нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням.

Інтеграційні процеси, що відбуваються в світовій економіці, безпосередньо впливають і на соціальні, трудові та економічні процеси в Україні. Наша країна прагне входження до Європейської спільноти, у цьому зв'язку Україна має виконувати норми міжнародно – правового регулювання, зокрема у сфері охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Постановка проблеми. Фахівцями констатується катастрофічна ситуація з виробничим травматизмом в Україні [4]. За більшістю показників у сфері виробничого травматизму Україна займає домінуючу позицію серед країн Західної, та навіть і Східної Європи. Високий рівень виробничого травматизму в Україні обумовлено недостатньою увагою роботодавців до профілактичних заходів з попередження травматизму та забезпечення безпечних умов праці спрямованих на зниження виробничих ризиків; зношенням основного виробничого капіталу; недостатністю державного нагляду і контролю за дотриманням вимог з охорони праці; недоліками в навчанні фахівців з охорони праці та впровадження у навчальний процес (зокрема вищих навчальних закладів) питань з охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням категорії «охорона праці» займалися такі відомі вчені, як А.А. Абрамова, М.Г. Александров, Н.Б. Болотіна, С.О.Голощапов, Г.С. Гончарова, Л.І. Лазор, А.Є. Пашерстник, В.І.Прокопенко, Л.О. Сироватська, І.І.Шамшина та інші. Більшість з них розглядали категорію «охорона праці» в широкому та вузькому розумінні. Так, у широкому розумінні категорія

«охорона праці», на думку вчених, має охоплювати усю сукупність правових норм, які забезпечують охорону трудових прав людини. У вузькому розумінні під цією категорією розуміється сукупність правових норм та правил, спрямованих на попередження виробничого травматизму та професійних захворювань, а також регулюючих нагляд та контроль за дотриманням законодавства про охорону праці. Також достатньо дослідженими є методика та організація навчального процесу з питань охорони праці, зокрема цим питанням присвячені праці Анісімов М. В., Бабічев В. В., Сорокін Г. Ф., Геврик Є. О. Катренко Л. А., Пістун. П., Ярошевська В. М., Чабан В. Й.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на достатньо високий рівень дослідження правових та організаційних аспектів охорони праці та методичних аспектів викладання дисциплін цього циклу практично відсутні напрацювання стосовно методичного забезпечення врахування питань охорони праці у програмах підготовки фахівців при формуванні циклу професійної та практичної підготовки та включення відповідних розділів з охорони праці до робочих навчальних програм професійно – орієнтованих навчальних дисциплін та програм виробничої та переддипломної практики і проведенні державної атестації.

Саме ці обставини обумовили необхідність дослідження даної проблематики та цільову спрямованість публікації.

Постановка завдання. За мету при написанні статті поставлено визначення змістовних складових та спрямованості фахової підготовки магістрів та спеціалістів з обліку та аудиту з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Виклад основного матеріалу. Ряд всесвітніх і регіональних міжнародних організацій займаються різними аспектами міждержавного співробітництва в галузі прав людини, невід'ємною складовою якої є право на безпечну працю. Серед всесвітніх можна назвати ООН, ЮНЕСКО, МОП (Міжнародна організація праці).

До основних напрямів діяльності МОП належать: участь у міжнародно-правовому регулюванні праці шляхом розробки та ухвалення нормативних актів (конвенцій і рекомендацій) з питань умов праці й життя працівників; розробка та реалізація міжнародних цільових програм, спрямованих на вирішення важливих соціально-трудова проблем (зайнятість, умови праці та ін.); надання допомоги державам - членам МОП у вдосконаленні національного трудового законодавства, професійно-технічної підготовки працівників, поліпшенні умови праці тощо шляхом здійснення міжнародних програм технічного співробітництва, проведення дослідних робіт та видавничої діяльності. Україна ратифікувала понад 50 конвенцій МОП, серед яких — найважливіші нормативні акти, що стосуються основоположних прав людини. У МОП діє система контролю за застосуванням у країнах - членах Організації конвенцій і рекомендацій. Кожна держава — член Організації зобов'язана подавати звіти про застосування на своїй території ратифікованих нею конвенцій, а також інформацію про стан законодавства й практики з питань, що порушуються в окремих; не ратифікованих нею конвенціях [5].

У 1981 році 67-ма сесія Міжнародної конференції праці ухвалила Конвенцію 155, доповнену Рекомендацією щодо професійної безпеки, здоров'я та виробничого середовища. Автори цього акта прагнули охопити питання про запобігання виробничим небезпекам у всій його повноті. У документах закладено міжнародно-правову основу національної політики щодо створення всебічної та послідовної системи профілактики нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань. Конвенція передбачає розробку кожною державою національної політики в галузі техніки безпеки та гігієни праці із зазначенням відповідних функцій та відповідальності державних органів, роботодавців і працівників. Складовою національної політики України в галузі техніки безпеки та гігієни праці є система провадження навчання з охорони праці у навчальних закладах, зокрема вищих, що охоплює забезпечення викладання навчальних дисциплін з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності як нормативних та врахування

питань охорони праці конкретної галузі при формуванні циклу професійної та практичної підготовки освітньо – професійних програм на що налаштовує лист Міністерства освіти і науки України до керівників вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації усіх форм власності 29.04.2009 № 1/9-297 «Щодо підвищення якості з вивчення питань охорони праці у вищих навчальних закладах».

Незважаючи на той факт, що сьогодні в Україні створена достатньо відпрацьована нормативна база у сфері охорони праці, яку в основному регламентують два комплексних закони: Закон України «Про охорону праці» та Кодекс законів про працю України та процес доопрацювання нового Трудового кодексу України спостерігається значна кількість нещасних випадків і професійних захворювань на виробництві. Це негативно впливає на розвиток економічних показників та спричиняє суттєві фінансові втрати не тільки кожного окремого підприємства, а й держави в цілому, а також негативно позначається на соціально - психологічній атмосфері у суспільстві. Існуючі умови праці досить негативно відбиваються на її продуктивності, відповідно і на ефективності виробництва, що спричиняє зменшення прибутку та зниження валового внутрішнього продукту країни. Негативні фактори впливають на конкурентоспроможність та рентабельність виробництва, а також на собівартість та якість продукції.

Незважаючи на той факт, що за даними статистичного щорічника по Кіровоградській області за 2009 рік [6] кількість потерпілих з утратою працездатності на один робочий день і більше та зі смертельним наслідком починаючи з 1995 року скоротилась у 6,46 рази (у разі розрахунку на 1000 працюючих - у 3 рази), у реалії стан охорони праці потребує суттєвого поліпшення та спостерігається збільшення нещасних випадків з втратою непрацездатності на виробництві. На нашу думку, «позитивна тенденція», що спостерігається офіційною статистикою сформувалась на тлі суттєвого та стабільного обсягу тіньового сектору економіки. Так, за даними дослідників його розмір у останні роки становив більш 35% ВВП[1, 7]. Відповідно, за результатами нами проведеного анонімного анкетного обстеження 72% респондентів дали позитивну відповідь щодо отримання неофіційних трудових доходів від працедавців, 43% - зазначили, що працюють без офіційного оформлення. Також у результаті обстеження стану дотримання законодавства з соціального захисту з'ясовано, що на значній кількості підприємств приватної форми власності не утворено соціальну комісію та не здійснюється нарахування та виплати компенсації тимчасової втрати працездатності за лікарняними листами, що ставить під сумнів результати офіційної статистики стосовно виробного травматизму. Так, у сучасних умовах нестабільної економічної ситуації та недостатнього рівня державного контролю суттєва частина випадків виробничого травматизму взагалі не фіксується. У цьому зв'язку позитивним є той факт, що за рекомендацією Міністерства освіти і науки України у вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації усіх форм власності необхідно передбачити у програмах підготовки фахівців з вищою освітою відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів обов'язкове вивчення таких нормативних навчальних дисциплін:

- молодший спеціаліст, бакалавр - «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці»;
- спеціаліст, магістр - «Охорона праці в галузі», «Цивільний захист»».

Крім цього також є необхідним при проведенні державної атестації випускників відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів у формі державного екзамену вносити питання охорони праці до екзаменаційних білетів, а при виконанні дипломних проектів (робіт) включати до них окремий розділ «Охорона праці»».

На нашу думку, при визначенні змістовності навчального процесу за напрямом «Охорона праці» при включенні відповідних питань до навчальних програм професійно – орієнтованих навчальних дисциплін є необхідним максимально враховувати державні освітні стандарти та кваліфікаційні вимоги фахового спрямування. Так, Довідник

кваліфікаційних характеристик професій працівників в частині вимог до Головного бухгалтера (з освітнім рівнем «спеціаліст» та «магістр»), зазначає, що він повинен знати: Закони України, Укази Президента України, постанови, розпорядження, рішення Кабінету Міністрів України, Національного банку України, Державної податкової адміністрації України з питань правових засад регулювання господарської діяльності підприємства, положення (стандарти) бухгалтерського обліку та інші нормативно-правові акти Міністерства фінансів України щодо порядку ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, а також методичні документи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади щодо галузевих особливостей застосування положень (стандартів) бухгалтерського обліку; основи технології виробництва продукції, порядок оформлення операцій і організацію документообороту за розділами обліку, форми і порядок розрахунків, порядок приймання, зарахування на баланс, зберігання і витрат коштів, товарно-матеріальних та інших цінностей; правила проведення інвентаризацій активів та зобов'язань; економіку, організацію виробництва, праці і управління; податкову справу, основи цивільного права; трудове, фінансове, господарське законодавства [3]. Відповідно, вважаємо необхідним формалізувати у державних нормативних документах стосовно кваліфікаційних характеристик вимоги до знань з питань охорони праці.

До робочих навчальних програм з фахових дисциплін є можливим включити питання з охорони праці, зокрема з облікових дисциплін:

- особливості обліку оборотних активів – засобів індивідуального захисту;
- особливості обліку витрат пов'язаних із забезпеченням вимог техніки безпеки та спрямованих на профілактику нещасних випадків у виробництві;
- особливості обліку витрат на реалізацію масово – роз'яснювальних заходів та підвищення кваліфікації фахівців в сфері охорони праці;
- особливості обліку витрат на обов'язкове харчування окремих категорій працівників;
- особливості обліку формування фінансових ресурсів на забезпечення вимог охорони праці та техніки безпеки;
- особливості обліку активів, витрат та фінансових ресурсів пов'язаних із охороною праці за видами економічної діяльності (сільське господарство, банківська сфера, торгівля, будівництво тощо).

До робочих навчальних програм з статистики, аналізу, аудиту, організації обліку, інформаційних систем обліку та звітності є можливим включати питання з охорони праці за такими напрямками:

- аналіз витрат на охорону праці та техніку безпеки;
- аналіз ефективності заходів з охорони праці та техніки безпеки;
- аналіз наявності та руху засобів індивідуального захисту і витрат на їх придбання;
- аудит дотримання вимог чинного законодавства з праці та її оплати;
- аудит витрат на охорону праці та техніку безпеки;
- статистика нещасних випадків;
- вимоги до умов праці при застосуванні комп'ютерної техніки;
- ергономічне забезпечення працівників бухгалтерії;
- вимоги щодо охорони праці та техніки безпеки при розробці та застосуванні автоматизованих робочих місць бухгалтера (АРМБ).
- порядок формування та подання звітності з нещасних випадків та травм у виробництві.

До програми виробничої та переддипломної практики студентів що навчаються за напрямом «Облік та аудит» вважаємо доцільним включати розділи з питань охорони праці такого змісту:

1. Особливості організації та стан охорони праці на досліджуваному підприємстві;

2. Особливості обліку та аналіз активів, витрат, заходів, що забезпечують безпечні умови праці та техніку безпеки відповідно з індивідуальним завданням студента.

При написанні дипломної роботи є необхідним узгодити індивідуальне завдання з виконання розділу з охорони праці майбутнього магістра або спеціаліста з обліку та аудиту з тематикою дипломної роботи. У цьому зв'язку, доцільним є таке структурування цього розділу:

1. Галузеві особливості нормативної регламентації з питань охорони праці та їх вплив на організацію та стан охорони на досліджуваному підприємстві;

2. Визначення напрямів оптимізації охорони праці на підприємстві та відповідного обліково - аналітичного забезпечення їх реалізації.

Особливе місце в системі забезпечення безпечних та здорових умов праці в європейських країнах посідають організації трудящих. В Україні триває процес формування професійних інститутів в сфері обліку та аудиту, що мають на меті як розвиток статусу професії так і забезпечення безпечних умов праці. У сучасних умовах бізнесового середовища України (невважена фіскальна політика держави, низький рівень податкової культури, нерозвинений фондовий ринок, поряд з посиленням тенденції глобалізації обліку) суттєво зростає ймовірність негативних наслідків для бухгалтера чи аудитора реалізації їх принципової професійної позиції. Так, внаслідок вищенаведеного є висока ймовірність конфліктів між працедавцем, працівником – бухгалтером або замовником – аудитором, що обумовлює необхідність врахування цих особливостей професійної діяльності у навчальному процесі, зокрема при викладанні курсу «Охорона праці», «Професійна етика» та підготовки кваліфікаційних робіт.

Висновки. Таким чином, є необхідним при включенні питань з охорони праці до навчальних програм професійно – орієнтованих навчальних дисциплін та визначення структурних елементів завдань питань охорони праці виробничих та переддипломних практик та відповідного розділу дипломної роботи враховувати цільову спрямованість підготовки фахівців, зокрема з обліку та аудиту.

Список літератури

1. <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Анісімов М.В., Кононенко С.О. Охорона праці в галузі. Курс лекцій: Навч. посібник для студентів пед. навч. закладів. 2-ге перероб. і доп. – Кіровоград: Поліграфічне підприємство «ПОЛІУМ» 2008 – 135 с.
3. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників <http://uazakon.com/document/spart20>
4. Основи охорони праці - Березуцький В.В. <http://pidruchniki.com.ua>
5. Правове регулювання охорони праці в умовах ринкової економіки: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 [Електронний ресурс] / П.О. Ізуйта; Харк. нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2008. — 18 с. — укр.
6. Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2009 рік / Державний комітет статистики України 520с.
7. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації, Монографія, За редакцією доктора економічних наук, професора Варналія З.С. 2006 рік http://old.niss.gov.ua/book/tyn_ekon/index.htm
8. Щодо підвищення якості з вивчення питань охорони праці у вищих навчальних закладах / Міністерство Освіти І Науки України від 29.04.2009 від 29.04.2009 р. № 1/9-297 Керівникам вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації усіх форм власності Безпека життєдіяльності.–2009.– №6.–ст.2. <http://ubgd.lviv.ua>

В. Савченко, Л. Кононенко, С. Кононенко

Профессиональное направление при формировании знаний по охране труда при подготовке специалистов и магистров за специальностью «Бухгалтерский учет и аудит»

В статье рассмотрены проблемы охраны труда в Украине и определена необходимость их учета при планировании учебного процесса. Обоснованы составляющие подготовки специалистов учета и аудита по вопросам охраны труда при преподавании специализированных дисциплин, проведения производственной и преддипломной практики, написании квалификационных работ.

V.Savchenko, L.Kononenko, S.Kononenko

Professional direction in knowledge formation of labor protection in training specialists and holders of a master's degree in speciality "Accounting and audit"

The problems of labour protection in Ukraine are considered in the article. The necessity of their calculation in the planning of educational process is also defined. The main features of training specialists of accounting and audit in the questions of labour protection in teaching specialized disciplines, carrying industrial and prediploma practice and writing qualifying works are grounded and writing qualifying works are grounded in the article.

Одержано 12.04.11